

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**SENIOR CERTIFICATE/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE**

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2020

TSUMBANDILA YA U MAKA

MARAGA: 70

Tsumbandila iyi ya u maka i na masiatari a 10.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe**

- 1.1 Ndi Venda.√ (1)
- 1.2 Ndi vhafunani.√√ (2)
- 1.3 A mu tana sa musidzana a sa fulufhedzei, a no funana na vhatannga nga vhavhili.√√ (2)
- 1.4 Khudano ndi ya nnda√ ngauri ri hu na phambano vhukati ha Mashudu na Mpho nga mulandu wa u funana ha Mpho na Maria ane a vha musidzana wa Mashudu.√ (2)
- 1.5 Vhudipfi ha Mpho ndi ha u sa takala, u sinyuwa√ ngauri Mashudu u do phadaladza zwinepe kha dziguranda.√ (2)
- 1.6 U tama ri tshi guda uri vhatu kha vha fushee nga vhafunwa vhane vha vha navho/u sa fulufhedzea zwi vhangha thaidzo na khudano.√√ (2)
- 1.7 A khou bevelela nga tshifhinga tsha zwino kana musalauno√, hune ha shumiswa thekinolodzhi sa khamera na dziguranda.√ (2)
- 1.8 Ndi a musi mufumakadzi wawe Phophi a tshi vho funana na Mashudu hu u lifhedza zwe a mu itavho.√√ (2)
- 1.9 Ku a tangedzea, musi muthu o dinalea u amba zwiwe na zwiwe zwine a funa ngauri u vha o khakhelwa/A ku tangedzei, muthu u tea u langa mbiti dzawe naho o khakhelwa hani. √√√ (3)
- [18]

NA**MBUDZISO 2: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe**

- 2.1 Ndi Vho-Liedza.√ (1)
- 2.2 Ndi lufuno lune a vha nalwo kha Phophi.√√ (2)
- 2.3 Tshipida tsha u gonya ha mafhungo√. Musi khudano i tshi khou aluwa vhukati ha Mpho na Phophi.√ (2)
- 2.4 O sala o mangala Phophi a tshi khou shavha.√√ (2)

- 2.5 C/Ndatiso.√ (1)
- 2.6 Ndi musi Mpho a tshi khou wanala a si na mulandu a fhedza nga u thulwa nga goloi. √√ (2)
- 2.7 Muiwali u khou sumbedza zwine zwa bvelela musi vhathu vha sa fulufhedzei kha zwa lufuno.√√ (2)
- 2.8 Ndi tsho i songo teaho ngauri zwi a lutanya vhathu musi zwo wanala nahone a zwi disi vhudziki/A si vhudifari ha vhuḁi. √√ (2)
- 2.9 Ndo vha ndi tshi nga mu eletshedza uri kha hangwe nga Maria ha tsha mu funa u ḁo wana muiwe vhutshilo vhu bevele phanda.√√√ (3)
(Na dziḁwe phindulo dzi pfallaho.) [17]

MBUDZISO 3: *HO DINA ONE* – S Mbedzi

- 3.1 Muḁini wa Vho-Gwede/Tshikhudini/Hayani ha Ngeletshedzo.√ (1)
- 3.2 Ndi mme na ḁwana.√√ (2)
- 3.3 A mu ḁana sa muthu wa ḁeniwa na lunyadzo.√√ (2)
- 3.4 Khudano ndi ya nga ḁnda√ ngauri ri pfa hu na tsemano.√ (2)
- 3.5 Vhudipfi ha Vho-Olga ndi ha u dinalea kana ndi ha u sinyuwa.√√ (2)
- 3.6 U tama ri tshi guda u ḁthonifha na u thetshesela musi vhabebi vha tshi ri eletshedza kha zwine ra khakha.√√ (2)
- 3.7 A khou bvelela nga tshifhinga tsha zwino kana musalauno√, ri pfa hu tshi ambiwa nga mabindu, televisheni na dzipfanelo zwi wanalaho musalauno.√ (2)
- 3.8 Mabindu o wa ngauri o vha a si na tshenzhemo ya u a tshimbidza.√√ (2)
- 3.9 A ku ḁanganedzei ngauri hu na vḁundenwa na lunyadzo, ha ḁthonifhi mme awe zwi songo teaho u itwa nga ḁwana.√√√ (3)
(Na zwiḁwe zwi pfallaho.) [18]

NA

MBUDZISO 4: HO DINA ONE – S Mbedzi

- 4.1 Ndi Ngeletshedzo.√ (1)
- 4.2 Zwo vha tutuwedzaho u mu thusa ndi lufunov na vhutama.√ (2)
- 4.3 Tshipida tsha thasululov ngauri Ngeletshedzo zwithu zwo vha zwo no mu fhelela a si tshe na tshawe.√ (2)
- 4.4 Mushumo u do muholela tshelede ine a do sala o takala.√√ (2)
- 4.5 D/Osbon na Musuku.√ (1)
- 4.6 Ngeletshedzo o itelwa tshikwekwe a fhedza o fariwa nge a wanala e na zwitumbu zwivhili kha goloi ye a vha a tshi khou reila. √√ (2)
- 4.7 Muñwali u khou sumbedza ndeme ya u dzhena tshikolo sa musu zwi tshi thusa vhathu kha masia a vhutshilo.√√ (2)
- 4.8 Ndi tsheo ya muthu a songo thanyaho ngauri o vha a sa shumi na u funzea a songo funzea lune o vha o tea u i tangedza uri zwi do thusa ene kha nyimele ine a vha khayoy.√√ (2)
- 4.9 Ndo vha ndi tshi nga mu eletshedza uri a vhuelele tshikoloni. O vha a tshi do vha na ndivho ya u langula mabindu awe. U do kona u divha luambo lwo teaho musu a tshi amba na vhathu vhahulwane sa mme awe.√√√ (3)

[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**MBUDZISO 5: FINDINKODO – TT Mudau**

- 5.1 Khoniferentsini ya vhoramafhungo ofisini ya Lihoro la Lushaka.√ (1)
- 5.2 A khou fhambanela zwa politiki, u kandedzwa ha vharema nga vhatshena.√√ (2)
- 5.3 Ndi mudzulatshidulo.√√ (2)
- 5.4 Ndi Skiet√ ngauri ha khou tendelana na zwa u vhuswa nga vharema.√ (2)
- 5.5 A/Khudano.√ (1)
- 5.6 Zwi khou vha takadza ngauri vha vho do vhuswa nga vharema.√√ (2)
- 5.7 Phalamenndeni ho dalesa vharema.√√ (2)
- 5.8 A thi tendelani nawo ngauri zwo vha balela u fhelisa ndwa na vhugevhenga vha tshi kha di vhusa.√√ (2)
- 5.9 Ndi a tendelana nazwo ngauri vho vhusa tshifhinga tshilapfu vha tshi khou kandedza vharema. Vharema vho vha vha si na vhupfiwa phalamenndeni. Tshitalula tsho vha tsho dina maanda.√√√ (3)

[17]

NA**MBUDZISO 6: FINDINKODO – TT Mudau**

- 6.1 Kha lihora la Lushaka.√ (1)
- 6.2 Ndi muloro wa vhatshena vha tshi dzula vhe phalamenndeni.√ (1)
- 6.3 Nga u dzhiwa ha muvhuso nga vharema.√√ (2)
- 6.4 A vha tsha do dovha vha konana ngauri muwe na muwe u kha lihora lawe.√√ (2)
- 6.5 Ndi muthu a sa lengi u sinyuwa musi a tshi khou vhona Maafricanere a tshi nga a khou khakheliwa.√√ (2)
- 6.6 Vharema√ ngauri ndi vhone vhane vha vho vhusa shango.√ (2)

- 6.7 C/vhatshena vha fhandekane.√ (1)
- 6.8 Ndi u kandedzwa nga vhatshena lwa tshifhinga tshilapfu.√√ (2)
- 6.9 Ndi wa u fhela ha muvhuso wa vhatshena hu tshi dzhena wa vharema.√√ (2)
- 6.10 - Ndo vha ndi tshi do vha eletshedza u tangedza u vhuswa nga vharema u itela u bveledza shango na u shumisana.√
- Ndo vha ndi tshi do vha eletshedza u ri vha ite mitangano ine vha do kona u fhulufhedzisa vhatu zwivhuya.√
- Ndo vha ndi tshi do vha eletshedza uri vha dzule fhasi vha sedzuluse ndayotewa ya lihora lavho.√
(Na dziuwe phindulo dzi pfallaho.) (3)
[18]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya

MBUDZISO 7: DOKOTELA WA MUKHUWA – NA Milubi

- 7.1 Vhuongeloni kana sibatela.✓ (1)
- 7.2 U bveledza mafhungo.✓ (1)
- 7.3 Ndi munna na musadzi.✓✓ (2)
- 7.4 Khudano yo vhangwa nge Louw a hana Konani wa murema a tshi alafha mufumakadzi wawe wa mukhuwa.✓✓ (2)
- 7.5 Konani u funa mushumo wawe, ri zwi vhona musi a tshi hanelwa u alafha mufumakadzi wa Louw ngauri ene a murema, a fhedza a ya kha suprithendede u sumbedza u diimisela kha mushumo wawe.✓✓ (2)
- 7.6 Ndi musi mufumakadzi wa Louw a tshi lovha.✓✓ (2)
- 7.7 A/Mupikisi.✓ (1)
- 7.8 Ndi ya uri tshitalula a tsho ngo luga ngauri tshi bveledza zwi si zwavhudi.✓✓ (2)
- 7.9 Ee, muḽwali o kona u bveledza tshipida tsha u ri sia muyani ngauri sa vhavhali ri kha divha na dzangalelo la u toda u divha uri ho itea mini kha vhutshilo ha Vho Louw nga murahu ha u lovha ha mufumakadzi wavho.✓✓ (2)
- 7.10 - Ndo vha ndi tshi do vhiga mulandu kha vhahulwane vha dzangano la vhashumi line nda vha murado khalo.
- Ndo vha ndi tshi do divhadza muhulwane wanga mushumoni.
- Ndo vha ndi tshi do toda mushumisani a re tsini uri a vhe thanzi ya zwe nda tangana nazwo uri matshelo zwi songo shandiwa.✓✓
(Na dziḽwe phindulo dzi pfallaho.) (2)

[17]

NA

MBUDZISO 8: WO MUNONELA – NA Milubi

- 8.1 Thathani.√ (1)
- 8.2 Ndi nga n̄wambo wa uri Humbulani u dzula e mushumoni.√√ (2)
- 8.3 Mathakheni ndi musī Thathani a tshi wanetshedzwa nga munna wawe hodelani e na mufarekano vhuhadzi ha mbo d̄i fhela.√√ (2)
- 8.4 A khou bvelela musalauno√ ngauri hu ambiwa nga mitshini ya casino, lwendo lwa u d̄imvumvusa lwa u ya Isiraele na musī Thathani a sa takaleli musī a tshi vhidzwa u pfi mme a Funi u ri zwi a mukegudza.√ (2)
- 8.5 U amba uri Thathani u kha d̄i t̄oda u d̄iwana e na munna wawe tshifhinga tshinzhi.√√ (2)
- 8.6 U sa fhulufhedzea zwi wedza khomboni.√√ (2)
- 8.7 Thathani o vha a sa d̄iphini nga tshelede ye a vha e nayo ngauri tshifhinga tshinzhi u vha e eṭhe Humbulani e kati na mishumo yawe, zwa sia tshelede i sa khou swikelela masia oṭhe a vhutshilo hawe.√√ (2)
- 8.8 Thathani u lindela u takadziwa nga Humbulani ngeno Mukatshelwa ene muṅe a tshi tou d̄ibvisa a d̄itakadza nga tshifhinga tshine a funa ngatsho.√√ (2)
- 8.9 Ndi vhona yo tea ngauri Thathani zwo vha zwo mu anda a na tshin̄we na tshin̄we, o vha a tshi swikelela u ya lwendoni Isiraele na u d̄imvumvusa mitshinini. Yo tea ngauri rine sa vhavhali ri pfa ri na dzangalelō la u t̄odou d̄ivha uri ndi nnyi wo mu nonela.√√√ (3)

[18]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C:

35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI**MBUDZISO 9: MUNDENDE WA VHANA – TN Pholi**

- 9.1 Nga ha mundende wa vhana.√ (1)
- 9.2 Tshigagarukela√, U ombedzela/U khwathisedza/U vhidzelela.√ (2)
- 9.3 Vhudipfi ha murendi ndi ha u sinyuwa√ ngauri mundende u khou vhangazwithu zwi si zwavhudi.√ (2)
- 9.4 Liedzamuthu/Lifanyamuthu√. Li amba uri o fhurwa nga tshelede ya mundende wa vhana i no vhulaha.√ (2)
- 9.5 Ndi u bebesa uri vha wane tshelede ya mundende.√√ (2)
- 9.6 Ndi u vhulaha√ na u tshidza.√ (2)
- 9.7 Ndi nge a vha na riwana.√√ (2)
- 9.8 Tshelede i no disa u lila kha vhathu.√√ (2)
- 9.9 U ya nga murendi mundende wa vhana u na zwivhi ngauri u a vhulahisa, u a litshisa tshikolo na u disa zwililo.√√√ (3)
- [18]

NA**MBUDZISO 10: THINGOTHEDELEKI – TN Pholi**

- 10.1 Lo imela vhathomi vha thingothendeleki.√ (1)
- 10.2 Mitodzi√ (1)
- 10.3 Vese 9/Thingothendeleki, iwe mutendeleki.√ (1)
- 10.4 Pfunzo√
Mushumo√
Mbingano
(Zwivhili fhedzi) (2)
- 10.5 Dzi a thutha dza dovha dza fhata.√√ (2)
- 10.6 aab.√√ (2)

- 10.7 I bvisela khagala uri thingothendeleki i a tavhanya siani la zwa
vhudavhidzani.✓✓ (2)
- 10.8 C/Thingokhwalwa✓ (1)
- 10.9 Muhumbulo ndi wa u sumbedza zwivhi na zwivhuya zwine
thingothendeleki dza ita zwone.✓✓ (2)
- 10.10 Ndi nga vha eletshedza uri:
- Vha songo reila vha tshi dzi shumisa.✓
- Vha songo nea nomboro muthu muñwe na muñwe.✓
- Vhagudiswa vha songo dzi shumisa vhukati ha ngudo.✓
(Na dziñwe phindulo dzi pfalaho.) (3)
[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA E: 35
MARAGAGUTE: 70